

Bojan
Štih

PISMO UREDNIŠTVU

Kratko pismo o zgodovini (III)

V enem izmed nekrologov pisatelju Cirilu Kosmaču so bile zapisane tudi besede, kako je kmalu po koncu vojne avtor Gosenice, Sreče in kruha, Pomladnega dne, Tantadrinja in Balade o trobenti in oblaku doživel težko politično krivico, zaradi katere je utihnil za kakih sedem let. Nikakor ni pomembno, kdo je to misel zapisal. Zdi pa se mi, da je dovolj važno, da so bile omenjene besede zapisane. Pa če-

prav se je to zgodilo ob smrti pisatelja in skoroda petintrideset let potem, ko je pisatelja prizadejala »težka politična krivica«. Žal pa je omenjena trditev zapisana v takšni enigmatični obliki, ki dovoljuje in dopušča bralcu številne idejno interpretativne možnosti, podmene in razlage. Vendar pa je Ciril Kosmač tako izrazita, močna in izvirna osebnost naše novejšje literature, da enigmatičnost v njegovem življenjepisu ni ne potrebna in ne dopustna, a tudi mogoča ni več. Saj ne gre v njegovem primeru za življenjepis svetnika ali politika. Vemo, da literarna in splošna zgodovina ne preneseta dvoumnosti in dvojnosti. V pričujočem zapisu pa ne zastavljamo le vprašanja o Kosmačevem življenju in pisateljevem življenju. Ob enigmatično skicirani njegovi življenjski usodi, kakršno smo brali v nekrologu, se namreč spet pojavi temeljno spoznavno in idejno vprašanje, kaj je z našo zgodovino, kaj je z našo vednostjo o njej, kaj je z našo svobodo mišljenja o zgodovini in kakšno vlogo opravljata in igrata zgodovinski podatek in zgodovinsko dejstvo v našem sedanjem z g o d o v i n s k e m trenutku.

Že kar precej znano je, da zgodovinska veda, ki seveda ni nikakršna nekritična apologetika, ne dopušča ne molčanja in ne pragmatičnih razlag preteklosti. Se pravi razlage dogodkov in ravnanj oseb ali razredov ali narodov v tej preteklosti. Zgodovinska veda mora sama sebe utemeljevati v jasnosti, v objektivnosti in v moralični luči resnice. Poskusa resnice, kajpak, kajti čiste in objektivne resnice ni. To poznajo le nevedneži. Ob usodi Cirila Kosmača, ob dogodkih v njegovem življenjepisu, ob zgodbi njegove poti med rojstvom in smrtjo, spet vprašujemo po zgodovini, po njenem smislu in po njeni funkciji.

Ko vemo, da Cirilu Kosmaču nikakor ni potrebna nikakršna rehabilitacija, že tudi doumevamo, kako nujno je vsestransko opisati dogodke v njegovem življenju, kakor so se pač vrstili drug za drugim in s svojo usodnostjo zapustili takšne ali drugačne posledice v njegovem življenju. O rehabilitacijah pa tudi že zelo dobro vemo, da so le tragikomična farsa zgodovine, saj mrtvim ne vračajo življenj, onečaščenim pa ne časti. Vprašujemo se torej, ali bi bilo odveč in zmotno, če bi bilo zapisano v javnih besedah torej dvoumni obliki, kakšna je vendarle bila težka politična krivica, ki je prizadel Cirila Kosmača? Prepričan sem namreč, da ohlapna, nejasna in enigmatična trditev povzroči hujše posledice kot pa jasna, čvrsta in natančna misel, ki postavi zgodovinske stvari tja, kamor sodijo. Četudi resnica kdaj pa kdaj rani, vendarle zdravi. To pa je tudi edina spoznavna in filozofska izkušnja, ki nam jo dajeta zgodovina in veda o njej.

Povedati po petintridesetih letih, da je Ciril Kosmač moral zapustiti položaj glavnega urednika Slovenskega poročevalca le zato, ker so ga nekateri osumili nečednega sodelovanja s »tujino«, je pač zgodovinska nujnost. Osu- mili pa so Cirila Kosmača v času našega lova na čarovnice, če opišemo ta naš lov z znamenitim Millerjevim dramskim naslovom. In ta lov je naše zgodovinsko dejstvo. A ko ga omenjamo, pa je treba reči tudi to, da so mu številni, a tudi zelo vplivni in odločilni politični subjekti nasprotovali in s svojo besedo, z močjo te besede in tudi s svojim vplivom v takratni jugo- slovenski in slovenski administraciji obvarovali Cirila Kosmača pred tragič- nimi posledicami, ki bi lahko nastale zaradi omenjenega suma in obtožbe. Ali tedaj ni obvarovanje in zaščita Cirila Kosmača le p o (pozitivno) dejanje v naši zgodovini, ki razveljavlja g r d o (negativno) dejstvo suma, ovaduštva in obtožbe? Kdo se tedaj boji zgodovinskega podatka? Ali ni tak strah neupravi- čen in brez razloga? Ali ni Ciril Kosmač navkljub sumu, odstavitvi in obtožbi nekaj let pozneje napisal Balado o trobenti in oblaku? Razrešitev problema njegovih molčečih obdobj, eno je sledilo imenovani težki politični krivici, pa je iskati tudi v intimnih posebnostih pisateljeve narave in ne zgolj v zunanjih družbenih okoliščinah, ki so prizadele pisatelja, zlasti v letu 1946. Vsekakor pa je res, da so zgodovinsko družbene dileme, stranpoti in nekateri administrativni absurdi po letu 1945 vplivali negativno na celotno slovensko literaturo in na počutje njenega personalnega sestava.

Ali smemo tedaj reči, da tudi v usodi Cirila Kosmača zgodovina (sešte- vek dejstev) ni naša skupna sovražnica? Ali ni razkrivanje vsakovrstnih proti- slovij v našem (slovenskem) družbenopolitičnem in kulturnem dogajanju zanesljiva, čeprav hudo strma pot k moči, k svobodi, k preseganju oblast- niškega instrumentalizma in pragmatičnosti? Ali je dovoljeno misliti, da je odkrita in jasna zgodovinska veda pravzaprav metoda osvobajanja človeka? Res je sicer, da zgodovina še ni nikogar poboljšala, kot pravi romantični viharik Christian Dietrich Grabbe. Zato se je uprl »zgodovini«. A živeti brez zgodovine, bivati brez uporniške zgodovinske analize, prebivati v se- danjosti brez zgodovinske vednosti, ki človeka osvobaja, pomeni stopiti v temo in se odpovedati luči. Poeziji dvoma. Ne politična, pač pa filozofska meditacija o naši zgodovini (preteklosti) nam razkrije, da je iskanje »resnice« edino možni način našega slovenskega nacionalnega, družbenega in duhov- nega obstoja. Kljub praktičnim zmotam in napakam v preteklosti je zgo- do- vina naša opora. Celo moč. V višjem smislu usode, ali kakor je Ciril Kosmač zapisal v Temnikarju: »Moj Temnikar zdaj ni več Temnikar! . . . Zdaj se ne giblje več v mejah tistega sveta, ki je meni razumljiv in ki bi ga lahko nekako še znal opisati. Prestopil je to mejo in se giblje v prostoru širše in tragične usodnosti, ki pa ji moja moč ni dorasla.« Do senčne črte je priganil Temni- kar, kot pravi Ciril Kosmač. Ko bomo dorasli svoji zgodovini, bomo tudi kos svoji sedanjosti. Takšno je namreč pravilo zgodovine, njene poetike in gra- matike. Prestop iz prakticistične in predmetne vsakdanjosti v višjo, s spoznav- no močjo utemeljeno bivanje je mogoč le s sredstvi zgodovinsko kritične vednosti. Zato znanje zgodovine in svobodno gibanje med dejanji in podatki zgodovine nikakor ni zgolj vprašanje izobrazbe, marveč je zaradi svoje usodne teže tudi edina svobodna možnost našega sedanjega bivanja.

DOBILI SMO V OCENO

- Fjodor Mihajlovič Dostojevski, Ponižani in razžaljeni.** Prevedel Severin Šali.
- Fjodor Mihajlovič Dostojevski, Izpoved mladega človeka.** Prevedel Janko Moder.
- Fjodor Mihajlovič Dostojevski, Stepančikovo in njegovi prebivalci. Igralec, Večni mož.** Prevedel Janko Moder.
- Fjodor Mihajlovič Dostojevski, Idiot.** Prevedel Janko Moder.
- Fjodor Mihajlovič Dostojevski, Zapiski iz mrtvega doma. Zapiski iz podpodja.** Prevedel Janko Moder.
- Fjodor Mihajlovič Dostojevski, Besi.** Prevedel Janko Moder.
- Fjodor Mihajlovič Dostojevski, Bedni ljudje.** Prevedli Alenka Glazer, Gitica Jakopin in Severin Šali. — Urednik vseh desetih knjig (prve tri zvezke smo najavili v lanski 10. številki) je dr. Bratko Kreft, oprema je delo Viliija Vrhovca, založnica pa Državna založba Slovenije z letnico 1979. **Drugi natis.**
- Anton Ingolič, Zgodbe mojega jutra.** Opremila Edita Kobe. Založba Mladinska knjiga 1979.
- Franc Šetinc, Misel in delo Edvarda Kardelja,** Izredna knjiga Prešernove družbe 1979.
- Leopold Suhodolčan, Norčije v gledališču.** Tri komedije za mlade. Opremil Zdravko Papič. Založba Mladinska knjiga 1979.
- France Pibernik, Odzvek.** Opremil in grafično oblikoval Tadej Tozon. Založba Mladinska knjiga 1979.
- Valentin Cundrič, Vrči, zajetje luči in teme.** Opremila Irena Tršar. Grafično oblikoval Tadej Tozon. Založba Mladinska knjiga 1979.
- Pavle Zidar, Roman o Hanibalu.** Opremila Vera Cvirn. Založba Obzorja 1979.
- Janez Kajzer, Prava moška družba.** Opremil Božidar Grabnar, grafično oblikovala Dunja Furlani. Založba Mladinska knjiga 1979.
- Németh László, Pregarha.** Prevedla Beatrice Logar. Opremila Nadja Furlan, grafično oblikoval Borut Kovše. Založba Mladinska knjiga 1979.
- Smiljan Rozman, Fantje Muzikantje.** Ilustriral in opremil Aco Maver. Založba Mladinska knjiga 1979.
- Aviva Hellman, Sanje umirajo.** Prevedla Klara in Jože Hočevnar. Založba Lipa 1979.
- Marjan Tomšič, Onstran.** Opremil Boris Benčič. Založba Lipa 1980.
- Mario Puzo, Norci umirajo I — II.** Prevedel Boris M. Verbič. Opremila Nadja Furlan. Založba Lipa 1980.
- Kosovel — Spacal, Kras.** Grafična oprema Lojze Spacal. Spremna beseda Ciril Zlobec. Uredil Marko Kravos. Besedilo v slovenščini, italijanščini in nemščini. Založništvo tržaškega tiska 1979.
- Janko Kos, Romantika.** Literarni leksikon 6. Opremil Jože Brumen. Državna založba Slovenije 1980.
- Kajetan Gantar, Grške lirične oblike in metrični obrazci.** Literarni leksikon 7. Opremil Jože Brumen. Državna založba Slovenije 1980.
- Lev N. Tolstoj, O umetnosti in družbi.** Prevedla Janko moder in Josip Vidmar. Opremil Vili Vrhovec. Državna založba Slovenije 1980.
- Branko Božič, Oris zgodovine Slovencev.** Opremil Vili Vrhovec. Državna založba Slovenije 1980.
- Uroš Kalčič, Mehika.** Opremil Edbin Stefančič. Zbirka Pota mladih. Založila Mladinska knjiga 1980.
- Vladimir Memon, Meje.** Opremil Emil Memon. Zbirka Pota mladih. Založba Mladinska knjiga 1980.
- Mate Dolenc, Vampir z Gorjancev,** fantastična povest. Opremil Kostja Gatnik. Založba Mladinska knjiga 1979.
- Vladimir Osolnik, Josip Murn Aleksandrov,** v besedi in sliki. Zbirka Obrazi. Opremila Metka Juvančič. Založba Mladinska knjiga 1980.

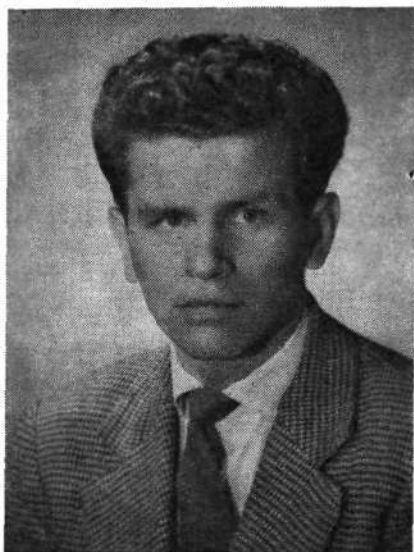
Nekatere novosti naših sodelavcev

Janko Kos

ROMANTIKA

(Literarni leksikon 6)

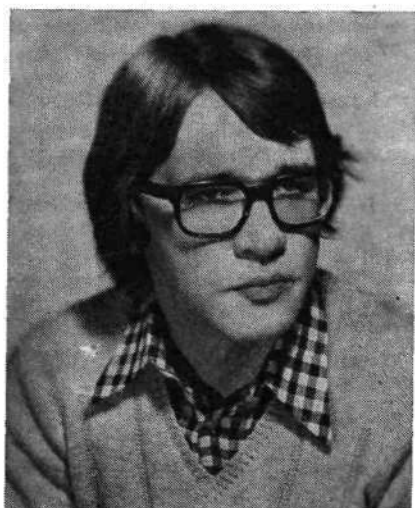

Kajetan Gantar

GRŠKE LIRIČNE OBLIKE

IN METRIČNI OBRAZCI

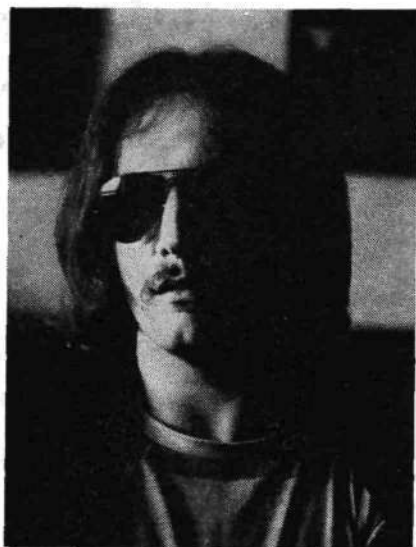
(Literarni leksikon 7)

Vladimír Memon

MEJE

(pesmi)

Uroš Kalčič

MEHIKA

(proza)